

Wstęp

Grzegorz W. Kołodko, Jacek Tomkiewicz

Pokolenie temu mało kto spodziewał się tak daleko posuniętych, fundamentalnych zmian systemowych w polskiej gospodarce i otaczającym ją systemie politycznym. Najśmielsze oczekiwania formułowane 30 lat temu przez reformatorskie kręgi ówczesnej władzy oraz jej opozycji kreśliły ambitne wizje pluralizmu politycznego i społecznej gospodarki rynkowej. To były wiodące akcenty historycznych debat Okrągłego Stołu w 1989 roku. Pod wieloma względami osiągnęliśmy znacznie więcej niż zakładano, aczkolwiek można wskazywać na powstałe podczas trzech minionych dekad istotne ułomności ustroju zarówno gospodarczego, jak i politycznego.

Spółceństwo, a z pewnością jego przytłaczająca większość, jest odczuwalnie zamożniejsze, choć spodziewano się, że od strony ilościowej postęp będzie jeszcze większy, niż udało się to zbiorowym wysiłkiem osiągnąć. Wielu z nas liczyło także na większy postęp w sferze budowy społecznej gospodarki rynkowej, tym bardziej że trzy dekady to dostatecznie długi okres, aby udało się przejść do niej od znajdującego się w stanie kryzysu realnego socjalizmu. Niewielu z nas natomiast spodziewało się tak głębokich podziałów w polskim społeczeństwie, które charakteryzują je współcześnie.

Tak, sytuacja gospodarcza mogłaby być lepsza, gdyby udało się uniknąć błędów popełnionych w różnych etapach minionego trzydziestolecia – w polityce gospodarczej, w reformach strukturalnych, w budowie instytucji otwartej gospodarki rynkowej – ale udało nam się w tym czasie osiągnąć więcej na drodze do pełnokrwistej gospodarki rynkowej niż w sferze tworzenia funkcjonalnej i dającej ludziom satysfakcję liberalnej demokracji. Innymi słowy, rynek sprawdza się bardziej niż demokracja. Jest to o tyle ciekawe, że wydawać by się mogło, iż łatwiej w trakcie transformacji ustrojowej można sprostać posocjalistycznym wyzwaniom budowy dojrzałej demokracji niż instytucjonalnie zaawansowanego rynku.

Masa problemów została rozwiązana, wiele innych się pojawiło. Także na świecie, na który Polska w pełni się otworzyła, czerpiąc wiele z utrzymywania z nim aktywnych kontaktów, przede wszystkim tych ekonomicznych, ale też cierpiąc z powodu wspólnych dla współczesnego świata bolączek. W końcu ustrojowa transformacja dokonuje się w epoce globalizacji, co ma swoje określone, nie tylko

pozytywne implikacje gospodarcze i społeczne, polityczne i kulturowe, ekologiczne i technologiczne.

Zdarzają się w dziejach okresy bardziej i mniej burzliwe, czasy przewagi zmiany nad ciągłością. Z pewnością do takich historia zaliczy również okres 1989–2019, zwłaszcza w Polsce i innych posocjalistycznych krajach Europy Środkowo-Wschodniej oraz Azji. Z pewnością też historia inaczej oceni ten okres, niż czynią to jemu współcześni, nas nie wykluczając. Mimo to – a może właśnie dlatego – podejmujemy próbę oceny polskich wielkich przemian ustrojowych oraz ich wpływu na realną sferę gospodarczą. W szczególności przedmiotem naszych zainteresowań jest rola, jaką w tych zmianach odegrała „Strategia dla Polski”, w tym jej dodatkowe elementy w postaci „Pakietu 2000” i „Euro-2006”, a także ciąg dalszy w postaci późniejszego „Programu Naprawy Finansów Rzeczypospolitej”.

Autorzy tego tomu to wyjątkowy zespół. Wszyscy – z jednym wyjątkiem sprawdzonego praktyka gospodarczego – byli przed powstaniem „Strategii dla Polski” i są nadal badaczami, teoretykami ekonomii, finansów, prawa, nauk o zarządzaniu, którzy podjęli się dzieła praktycznego: prowadzenia polityki gospodarczej na najwyższych szczeblach administracji rządowej. Swoje działania praktyczne – jako wice-premierzy, ministrowie, wiceministrowie, doradcy rządowi i resortowi – opierali na własnych przemyśleniach, na bogatym dorobku naukowym. Później wrócili do nauki, którą z sukcesem parają się do dzisiaj, interpretując też i to, co za ich m.in. sprawą działo się i stało w gospodarce i jej otoczeniu. W jakim stopniu byliśmy skuteczni, kiedy mieliśmy rację, a kiedy jej nie starczało – niech to już oceniają inni. W tym przedsięwzięciu może pomóc także krytyczna lektura tej książki, na którą składają się teksty czołowych polskich ekonomistów.

W pierwszej części tego tomu, zatytułowanej *Idee, strategie, programy*, prezentujemy opracowania analizujące transformację polskiej gospodarki przez pryzmat idei i programów, które były realizowane w różnych okresach po 1989 roku. W tekście Grzegorza W. Kołodki omówiona jest rola programu „Strategia dla Polski” w najnowszej historii Polski. Autor przekonuje, że „Strategia” to nie tylko program gospodarczy realizowany w latach 1994–1997, lecz wiele rozwiązań instytucjonalnych, które długofalowo kształtują strukturę naszej gospodarki. Elżbieta Mączyńska dostarcza argumenty za koniecznością funkcjonowania profesjonalnego zaplecza doradczego dla rządu. Rada Strategii Społeczno-Gospodarczej była miejscem, gdzie dyskutowano nad wieloma sprawami zasadniczymi dla rozwoju polskiej gospodarki. Pozostaje mieć nadzieję, że Polski Instytut Ekonomiczny, idąc tym śladem, będzie ośrodkiem, gdzie będzie się prowadzić profesjonalną debatę na strategicznymi wyzwaniem dla Polski. Kolejny rozdział, autorstwa Danuty Hübner, to spojrzenie na polską politykę z punktu widzenia naszego miejsca w światowych strukturach gospodarczych, takich jak Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (Organisation for Economic Co-operation and Development, OECD) i Unia Europejska. Jasne zorientowanie się na współpracę z organizacjami międzynarodowymi i aktywny udział w światowych oraz europejskich gremiach był bardzo ważny dla wzmocnienia naszej roli w gospodarce światowej. Następnie Domenico M. Nuti, który był doradcą polskich polityków rządowych, przedstawia kilka ciekawych refleksji na temat sukcesów polskiej gospodarki i wskazuje także błędy w polityce gospodarczej,

których niestety nie udało się uniknąć. Z punktu widzenia obserwatora i aktywnego uczestnika polityki gospodarczej Jerzy Hausner pokazuje, jak ewoluował sposób jej uprawiania, i wyjaśnia, dlaczego niekiedy rzeczywistość istotnie odbiegała od zakładanych celów. W ostatnim tekście tej części książki Marta Postuła pokazuje, że „Program Naprawy Finansów Rzeczypospolitej”, będąc w istocie kontynuacją „Strategii dla Polski”, był przedsięwzięciem znacznie szerszym niż tylko zestawem postulatów z zakresu zarządzania finansami państwa, co mogłaby sugerować jego nazwa.

Drużga część dzieła zatytułowana jest *Zmiany strukturalne w gospodarce* i zawiera rozdziały analizujące różne obszary gospodarki. Marek Pol przedstawia problematykę polityki strukturalnej w kilku strategicznych sektorach oraz prezentuje kluczową zmianę w sterowaniu gospodarką, jaką była głęboka reforma centrum gospodarczego rządu. Jan Czekaj zajmuje się zasadniczą kwestią, jaką dla transformacji posocjalistycznej jest prywatyzacja majątku państwowego. Katarzyna Duczkowska-Małysz prezentuje nowoczesny sposób myślenia o polityce rolnej i regionalnej, wskazując na osiągnięcia i wyzwania, jakie stoją przed polskimi wsią i rolnictwem. Ewa Okoń-Horodyńska postuluje konieczność wspierania innowacyjności, co jest kluczem do sukcesu w dzisiejszym konkurencyjnym świecie.

Trzecią część, zatytułowaną *Pieniądz, banki i stosunki z zagranicą*, otwiera tekst Jana Monkiewicza, który przedstawia przeobrażenia, które przechodzi sektor finansowy po doświadczeniach kryzysu finansowego z lat 2007–2009. Krzysztof Kalicki z kolei omawia najnowszą historię polskiego sektora bankowego, przede wszystkim z punktu widzenia otoczenia makroekonomicznego, w jakim działały banki, oraz reform strukturalnych, które były podejmowane w celu stworzenia nowoczesnego systemu finansowego. Ryszard Michalski natomiast pokazuje, jak postępowała w ostatnich 30 latach normalizacja stosunków Polski z zagranicą. Tę część zamyka rozdział Witolda Małeckiego, który poddaje analizie zmieniające się podejście i okoliczności akcesji Polski do strefy euro.

W czwartej części tomu, zatytułowanej *Polityka fiskalna i dochodowa*, umieściliśmy teksty traktujące o zarządzaniu finansami państwa oraz o problematyce dystrybucji dochodów. Andrzej Sopoćko w swoim rozdziale podkreśla, że w Polsce udało się stworzyć system gospodarczy, który w przeciwieństwie do wielu gospodarek poradzieckich nie jest oparty na oligarchach, co świadczy o „zdrowiu” naszej gospodarki. Elżbieta Chojna-Duch pokazuje ewolucję systemu finansów publicznych z punktu widzenia otoczenia prawno-instytucjonalnego, które ma gwarantować stabilność finansową państwa. Z kolei Hanna Kuzińska wskazuje, jak na przestrzeni lat zmieniał się system polityki podatkowo-transferowej obliczonej na niwelowanie nierówności społecznych. Ostatni rozdział książki to tekst Jacka Tomkiewicza, w którym autor omawia miejsce i instrumenty polityki dochodowej w programie „Strategia dla Polski”.

Książkę dopełnia Aneks, w którym przytaczamy powstały ćwierć wieku temu pełen tekst „Strategii dla Polski” oraz poprzedzające ją „44 tezy”. Warto przypomnieć, że „Strategia” – jak żaden inny wcześniejszy czy późniejszy dokument rządowy, a taki właśnie miała ona charakter po zatwierdzeniu przez Radę Ministrów i prezentację w Sejmie oraz Senacie – na końcu każdego zawartego w niej programu

węzłowego formułowała ilościowe kryteria wykonawcze, co umożliwiło wszystkim jej autorom i zwolennikom, ale także krytykom, konkretną ocenę osiąganego postępu. W tym miejscu zaznaczmy tylko tyle, że wszystkie bez mała zamierzone cele zostały z nawiązką osiągnięte. Jak to się stało, a zwłaszcza, co z tego wynikło dla lat następnych, w tym również dla współczesności, o tym mówimy w książce, licząc na to, że ożywi ona tak potrzebną profesjonalną i politycznie odpowiedzialną debatę o strategii dla Polski. Bo Polska potrzebuje strategii.